

Kaderovereenkomst voor het delen van vertaalgeheugens die aangemaakt zijn aan de hand van vertalingen van overheidsdocumenten.

1. INLEIDING.

Sinds de eerste reeks regels over het hergebruik van informatie uit de openbare sector in 2003 werd aangenomen, is de hoeveelheid aangemaakte data exponentieel vermenigvuldigd, terwijl nieuwe soorten data worden aangemaakt en verzameld.

Tegelijkertijd zijn we getuige van een permanente evolutie van taalverwerkingstechnologieën voor de analyse, het gebruik en de verwerking van data.

Door deze snelle technologische evolutie kunnen nieuwe diensten en toepassingen worden aangemaakt op basis van het gebruik, de verzameling of combinatie van data.

De gigantische hoeveelheden data of 'big data' die verzameld zijn via verschillende technologische middelen of die gehaald zijn uit grote verzamelingen informatie in verschillende indelingen, kunnen in de meest diverse sectoren nieuwe kennis genereren, maar zorgen tegelijkertijd voor problemen voor zowel de data-eigendom als voor zijn daaropvolgende gebruik.

Overheden en de instanties en entiteiten die de openbare sector vormen, produceren heel veel data die door de sectoren goed kunnen worden gebruikt voor de verwerking van (natuurlijke) taal. Overheden produceren gigantische hoeveelheden data bij het uitvoeren van hun taken. Het gebruik van die data kan van groot belang zijn voor zowel de overheid zelf als de sector.

Het gebruik van deze data door overheden in combinatie met datamining- en bigdata-technieken en technologieën voor de verwerking van natuurlijke taal kan de openbare besluitvorming en de doeltreffendheid van openbaar beleid vergemakkelijken.

Deze Kaderovereenkomst wil voor Lidstaten een aanbeveling zijn voor de invoering van open licenties die mogelijke juridische obstakels wegwerken zodat deze soorten data tot de schepping van nieuwe kennis kunnen leiden.

Tegenwoordig produceren verschillende regeringen, bedrijven en internationale organisaties openbare data om te vertrouwen op deze licenties - in het bijzonder de modaliteiten van PDDL, GPL en Creative Commons (CC) waarin afstand wordt gedaan van alle rechten voor databanken - als een geschikt mechanisme om het gebruik en hergebruik van deze grote datavolumes te bevorderen.

2. Waarom een Europese Kaderovereenkomst voor het beheer van het delen van data.

Redenen voor de Kaderovereenkomst voor het delen van data van vertaalgeheugens.

2.1. Algemene aanpak.

De FATDS (Kaderovereenkomst over het delen van **TMX-data**) is niet toevallig, noch puur episodisch of punctueel. Integendeel, het voorziet in een behoefte met uiteenlopende motivaties. Europese overheden maken dagelijks duizenden vertalingen, en die vertalingen creëren databanken waarvan de vrijgave als data al een wettelijke opdracht is (Europese Richtlijn over open data).

Er zijn twee uiterst relevante punten die wijzen op het gebrek aan een algemene consensus voor een gepaste regel en op het beheer van problemen met betrekking tot het delen van data op basis van vertalingen van overheidsteksten. Dit is **een van de sectoren die tijdens het dagelijkse werk de grootste hoeveelheid data** van deze aard aanmaken. Het is ook de sector die het meest investeert in infrastructuur voor dataopslag over de hele wereld. We hebben vooral aandacht voor de data op basis van vertaalgeheugens van documenten die eigendom zijn van de overheid, in het licht van

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

de behoeften van de bestuursstalen en de talloze talen niet alleen binnen een gebied of land, maar in alle landen die de EU vormen.

Het is heel belangrijk om de aanbevelingen voor hergebruik van data en interoperabiliteit in de overheidssector na te leven. Even belangrijk is het bepalen van de voorwaarden voor het hergebruik en de interoperabiliteit.

De optimale status zou er zonder twijfel uit bestaan dat de data volledig toegankelijk zijn en dat er geen vergunningen nodig zijn voor het hergebruik ervan, zoals bepaald door de Europese Richtlijn over open data.

Maar om die toegankelijkheid en dat hergebruik mogelijk te maken, zijn bepaalde voorwaarden nodig. Daarom zijn licenties nodig - in dit geval zouden vertaalgeheugens zo open mogelijk moeten zijn. Onze eerste doelstelling bestaat in het opstellen van een kader voor actie dat de grotere verspreiding en mogelijkheid tot hergebruik ervan bevordert,

Het is meer dan raadzaam om niet meer soorten licenties te maken, maar integendeel om de soorten te vereenvoudigen zoals aanbevolen door *de Europese Digitale Agenda* (Europese Commissie, 2010).

Op dit ogenblik zijn er twee grote internationale alternatieven die het gebruik van licenties bevorderen op het vlak van data en informatie, en die de gratis toegang en het gratis gebruik van informatie regelen en bevorderen. Deze licenties zijn Creative Commons (CC), Apache 2 en GPL en ODC. Creative Commons is van toepassing op zowel data als andere documenten, terwijl de laatste alleen worden gebruikt in het datagebied. De internationale ontwikkeling wijst erop dat om de voorwaarden voor toegang en gebruik van de data te regelen, open licentie-modellen worden gebruikt, vooral gebaseerd op CC, zij het met variaties die aangepast zijn aan de kenmerken van elk dataportaal en elk land waar ze worden toegepast.

Dit alles is ten voordele van een steeds digitalere overheid die in staat is **de impact te meten van haar acties op het vlak van sociaal rendement op investering**, wat het doel is van acties zoals het Nationale en Europese Centrale Vertaalgeheugen (NEC

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

TM) via deze Kaderovereenkomst voor het delen van data op basis van vertaalgeheugens van teksten die vertaald zijn voor overheden.

Aangezien er op dit ogenblik echter geen consensus is over het regelen van de verwerking, het gebruik en het delen van data uit vertaalgeheugens die aangemaakt zijn op basis van de publicatiebehoeften van de overheid, kan een zich onthoudende optie worden voorgesteld, die verwijst naar specifieke bestaande wetten van algemene aard in elke Lidstaat. Het betere alternatief is een specifieke regeling voor deze kwestie, in de vorm van een regelgevend model dat hier wordt voorgesteld en gebaseerd is op "zachte normen", van een eenzijdige, niet-bindende aard, en met een praktische aanpak zoals een KADEROVEREENKOMST.

FATDS staat aan de kant van beide partijen die betrokken zijn bij het proces, de overheid en de leveranciers. Het maakt het eerst en vooral duidelijk dat er een probleem bestaat rond het delen van data uit vertaalgeheugens, dat het echt is voor de betrokken organisaties en dat het nodig is om tussen te komen, terwijl excessen en misbruiken worden verworpen. Ten tweede stelt FATDS een aanvullend en specifiek kader voor regelgeving voor, evenals een systematisch beheer, dat ook flexibel en aanpasbaar is voor alle overheden, private entiteiten en Lidstaten.

Hiertoe is het sterk aangeraden en noodzakelijk in het belang van een maatschappij die steeds bezorgd is om de waarde van de data die ze aanmaakt, dat ze die data beschikbaar stelt aan de verantwoordelijke contractant of centrale instantie binnen elke Lidstaat, met elk van de vertaalovereenkomsten die wordt uitgevoerd, waarbij niet alleen de tekst of documenten van de vertaling in kwestie beschikbaar wordt, maar ook het vertaalgeheugen dat aangemaakt is op basis van het proces.

Op dezelfde manier worden dankzij de invoering van de NEC TM-databank voorwaarden opgesteld om het hergebruik van deze vertaalgeheugens te vergemakkelijken dankzij hun toegankelijkheid, en bovenal om ervoor te zorgen dat ze niet worden onderworpen aan technische of juridische beperkingen die dergelijk hergebruik beperken of verhinderen.

3. Multidimensionaliteit van het probleem van het delen van data van vertaalgeheugens aangemaakt door overheden: bescherming aangeboden door FATDS.

In de strikte zin van zijn juridische aard is deze Kaderovereenkomst bedoeld als een overeenkomst die wordt ingevoerd in overeenstemming met de praktijken en procedures van elke Lidstaat en die rekening houdt met de praktijken die al veel voorkomen en leveranciers in de vertaalsector niet onbekend zijn.

Op basis van voornoemde elementen lijkt het duidelijk dat het niet mogelijk is om de Kaderovereenkomsten te erkennen met een direct rechtsgevolg alsof het een ander stuk wetgeving van de Gemeenschap was, in dit geval van een autonome bron, maar is het evenmin mogelijk om zijn doeltreffendheid te onderschatten. De overeenkomst is geheel onverplicht en hangt strikt af van het vermogen van de ondertekenaars om de organisaties te verplichten.

FATDS is als een autonome overeenkomst dus eerder een praktisch instrument, laten we zeggen een reeks richtlijnen die de effectieve regels bepalen voor het beheer, de centralisatie en het delen van data. De Kaderovereenkomst is strikt aanvullend op de communautaire en nationale wetgeving.

Op deze manier kan een niet-normatieve overeenkomst zoals FATDS een nuttig instrument vormen en vormt het hierbij ook een nuttig instrument voor de concretisering en verduidelijking van de interpretatie van het delen van data aangemaakt door de vertaalgeheugens die aangemaakt zijn met het werk dat uitgevoerd is door de bieders/leveranciers.

De functie van FATDS is dus het verduidelijken en nader bepalen van het recht van overheden om alle in vertaalovereenkomsten aangemaakte data op te vragen, van hun eigendom van de originele teksten en van vertaling als een dienst gecontracteerd en afgeleid van een origineel. Dit geeft de consensus van de betrokken spelers weer, dat

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

zijn enerzijds de betrokken biedende bedrijven (de leveranciers) en anderzijds het leidinggevend orgaan van elke Lidstaat en ten slotte de centrale EU-instantie die wordt bepaald voor dit doeleinde.

In deze zin moeten we eraan herinneren dat de meest goedgekeurde configuratie van dit juridische model of paradigma het bestaan illustreert van instrumenten die, zonder zich aan te passen aan traditionele soorten juridische normen, evenmin kunnen worden uitgesloten van de juridische wereld, en daarom van het verplichte karakter, om een duidelijke verbintenis van de ondertekenende partijen uit te drukken die de dienstenovereenkomst uitvoeren tijdens de uitvoering van hun bevoegdheden volgens een juridische voorziene procedure en een instrument gebruiken met een minimaal of relatief recht.

De belangrijkste elementen van FATDS richt zich meer op het opstellen van modellen en richtlijnen, en vormt een typisch instrument van Reflectieve wetgeving.

Uiteindelijk wordt dit paradigma van regulering door FATDS omkaderd binnen de nieuwe aanpakken en nieuwe methoden voor de actueel voorgestelde regulering en actie, evenals door de EU, die meer vertrouwt op instrumenten die de juridische regel in de praktijk brengen dan op het opstellen van meer regels, die in ons geval de toegang, het gebruik en mogelijk hergebruik van de informatie in de databanken bepalen die door de wet maar ook via overeenkomsten en/of licenties worden geregeld.

In de EEG vormen de publicatie van de communicatie over open data en het voorstel van amendement van de Europese Commissie een beleid voor het open maken van data en het bevorderen van een informatiemarkt met als centraal punt de goedkeuring van Richtlijn 2003/98/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 november 2003 inzake het hergebruik van overheidsinformatie.

Hieraan moeten we de revisie van de Richtlijn inzake het hergebruik van overheidsinformatie toevoegen, die op het einde van 2011 inging en die een onderdeel vormt van de Europese Digitale Agenda, een initiatief van de Europese Commissie

(2010). Deze Agenda wil online diensten in de Unie bevorderen en heeft als prioriteit het open maken van openbare data voor hergebruik, de vereenvoudiging van het licentiesysteem voor de uitwisseling van inhoud en de invoering van normen voor interoperabiliteit.

5. Regelgevingsoptie van FATDS

Openbare data van de overheidsinstanties in de Europese Unie zijn onderworpen aan een specifieke behandeling volgens de Richtlijnen inzake hergebruik van overheidsinformatie uit 2003 en 2013, die voorzien in PA-documenten die aan het publiek beschikbaar moeten worden gesteld voor hergebruik van "elke inhoud ongeacht het medium (geschreven op papier of opgeslagen in elektronische vorm of als een opname van geluid, beeld of beide) dat voor commerciële of niet-commerciële doeleinden bijgehouden wordt door de overheidsinstanties". Daarom is het algemene principe de gratis beschikbaarheid van zulke inhoud. Als toch een vergoeding wordt gevraagd, dan moet dit "worden beperkt tot de marginale kosten voor de vermenigvuldiging, verstrekking en verspreiding" (art. 6.1).

Kortom, FATDS is eigenlijk een "Aanbeveling" op basis van een minimale of relatieve juriditeit, gebaseerd op bestaande dienstenovereenkomsten en data (vertaalgeheugens) die ex profeso zijn aangemaakt. Deze "Aanbeveling" is de praktische specificatie van de plicht om data te delen die aangemaakt zijn in de vorm van vertaalgeheugens die afkomstig zijn van vertaaldiensten waarop overheden een beroep hebben gedaan, ongeacht hun medium of omvang.

6. Inhoud van de Kaderovereenkomst: het beheersysteem voor de overdracht van data uit de vertaalgeheugens, bevorderd door de overeenkomst.

Een vertaalgeheugen is een taaldatabank die voortdurend parallelle vertalingen van professionals opslaat om deze in de toekomst te kunnen gebruiken zodat steeds dezelfde terminologie en stijl worden gebruikt, maar ook besparingen oplevert wegens volledige of gedeeltelijke overeenstemmingen tussen nieuwe teksten en oude vertalingen die al zijn voltooid.

Vertaalgeheugens zijn digitale opslagplaatsen die bestaan uit lijnen tekst van de inhoud in de originele taal, verbonden met de vertaling ervan in andere talen. Deze teksten kunnen ook doeltreffend in overeenstemming worden gebracht door vertaaldiensten. De vertaaleenheden die samen met hun equivalenten worden opgeslagen, worden op verschillende manieren gedefinieerd (volgens zin, paragraaf, woord of woordengroep enz.). Het punt op het einde van een zin of paragraaf is het meest voorkomende standaard scheidingsteken tussen eenheden in systemen voor computerondersteunde vertaling.

De belangrijkste functie van vertaalgeheugens (hierna TM's genoemd) is om volledige of gedeeltelijke suggesties of 'matches' van een zin weer te geven en om termen op te zoeken. Tijdens de vertaling worden de segmenten in de brontaal gezocht in de TM-databank. Als het TM een segment in de brontaal bevat die precies of deels overeenstemt, dan wordt dit segment gesuggereerd aan de vertaler, samen met de vertaling uit de databank en alle extra informatie die bij het segment in de databank is opgeslagen. Computerondersteunde vertaalmiddelen ('CAT-tools') tonen ook de mate van overeenkomst (in de sector '*fuzzy matches*' genoemd). In de vertaalsector kunnen deze matches voor taalkundigen nuttig zijn vanaf 50%-65% en meer. Er worden ook gestaffelde prijzen opgesteld voor de inspanning bij het vertalen van volledig nieuwe zinnen of andere waarvoor er soortgelijke suggesties en matches in procenten zijn, binnen dezelfde context. Een gelijkheid van 100% wordt beschouwd als een volledige overeenkomst tussen een gevraagde zin en een identieke zin in de databank.

De gratis indeling voor de uitwisseling van vertaalgeheugens is TMX (Translation Memory eXchange), doorgaans in versie 1.4b. Dit is een XML-standaard van het DTD-type (*documenttype*-definitie). Het werd aangemaakt door de OSCAR-commissie ('Open Standards for Container/Content Allowing Re-use').

Door gebruik te maken van de TMX-indeling kunnen mensen of bedrijven gemakkelijker samenwerking in vertaalprojecten. De TMX-indeling maakt het ook gemakkelijker om van het ene computerondersteunde vertaalsysteem over te schakelen op het andere, wat de concurrentie tussen de aangeboden technologieën bevordert en ervoor zorgt dat ze zich blijven ontwikkelen om zich te onderscheiden van de concurrentie. Net als andere open standaarden is deze indeling ontwikkeld om het aantal compatibiliteitsproblemen te verminderen, het hergebruik van taalkundige bronnen te bevorderen en de uitwisseling van data te vereenvoudigen en dus technologische innovatie te stimuleren.

Met deze Kaderovereenkomst willen we, zoals we goed hebben gedefinieerd, een "kader van goede praktijken" opstellen voor het verkrijgen van data die zijn aangemaakt in vertaalovereenkomsten door Europese overheden. De organisatie ervan verloopt via de invoering van het NEC TM-softwarestelsel en de initiatieven voor datacentralisatie die door de Europese Commissie zijn aangewezen om een protocol in te voeren voor de centralisatie van tweetalige data door overheden, het gebruik ervan en het voordeel ervan voor de samenleving in het algemeen en de Lidstaten zelf, de hulp bij het aanmaken van een corpus van nationale Big Data en het delen van de delen die elke nationale overheid relevant acht op Europees niveau.

Hiertoe wordt de centralisatie van data op nationale computerinfrastructuren beheerd door de bevoegde instantie van de betreffende Lidstaat - bijvoorbeeld het specifieke ministerie voor digitale vooruitgang - of het bevoegd ministerie in de betreffende Lidstaat. Deze data kunnen worden gedeeld, wanneer men toetreedt tot deze Kaderovereenkomst, en indien de bevoegde autoriteit daartoe beslist, op een hoger niveau met de relevante instantie van de Europese Commissie (vb. ELRC-Share).

Dit gezegd zijnde, bestaat de eerste stap uit de centralisatie van de data uit de vertaalgeheugens van de overheden op een nationaal niveau via de invoering van deze Overeenkomst, en later, en in overeenstemming ermee, het delen ervan met een pan-Europese instantie ten voordele van de overheden van de andere EU-lidstaten. Het gebruik van de "Nationale en Europese centrale vertaalgeheugen" (NEC TM)-software

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

zorgt voor de invoer/uitvoer (I/O)-verbinding voor instanties, die hun vertaalgeheugen particulier kunnen opslaan, gehost op een centrale server en deze kunnen delen met wie beslist om hun werk efficiënter en kostenbesparender te maken op nationaal niveau (meestal interne vertalers of externe leveranciers), nationale Big Data kunnen aanmaken en de gewenste data kunnen selecteren op de centrale server waar het Europese centrale vertaalgeheugen zich bevindt.

Relatie met private entiteiten en toewijzing van TMX

Het vertaalwerk dat wordt uitgevoerd door biedende bedrijven (leveranciers) leidt tot de levering van de vertaalgeheugens die door hen zijn aangemaakt als gevolg van het verlenen van hun dienst. Hiertoe moet in de melding in het staatsblad van de Lidstaat, regio of gemeente, d.i. op het portaal van de contractant, een clause worden toegevoegd die verwijst naar de NEC TM FATDS, inclusief de CPV-CODE, die bepaalt DAT DE DATA VAN HET VERTAALGEHEUGEN OP DE SERVER VAN DE BEVOEGDE OPENBARE INSTANTIE WORDEN GEPLAATST zodat deze in de toekomst en indien nodig geacht door die nationale autoriteit kan worden gedeeld met het nog te bepalen orgaan van de Europese Commissie (bijvoorbeeld ELRC-Share of soortgelijk initiatief).

Daartoe leveren de biedende bedrijven (leveranciers) de vertaalgeheugens die samen met hun werk zijn aangemaakt, en passen ze het principe van niet-terugwerkende kracht toe. Dat betekent dat deze Kaderovereenkomst geen gevolgen terug in de tijd mag hebben, en dat alleen dit verplichtende karakter van kracht wordt vanaf de instemming met en ondertekening van de clause waarmee ze, samen met het uitgevoerde werk, de door hun vertaling aangemaakte parallelle data (TMX of soortgelijke compatibele indeling) leveren.

7. INTELLECTUELE EIGENDOM EN BASISGEBRUIKSVORWAARDEN VAN DE DATA

Wat de intellectuele eigendom betreft, kan er geen twijfel over bestaan dat de data die aangemaakt worden tijdens het werk en in overeenstemming met de overeenkomst

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

waardoor de vertaling in kwestie is toegekend, volledig en uitsluitend eigendom zijn van de overheid die de auteur of beheerder van de originele tekst is die wordt vertaald.

Er kan niet om het feit heen worden gegaan dat, voor zover de informatie meestal ontstaat in de overheden, er ook moet worden gedacht aan de regelgeving van het hergebruik van openbare informatie en het open maken van openbare data.

De succesvolle bieder (leverancier) wijst dus exclusief en zonder territoriale of tijdsbeperkingen de rechten toe van elke soort documentatie of aangemaakte data, ongeacht hun ondersteuning of indeling, met begrip voor de verspreiding en omvorming in deze overdracht van reproductierechten.

Bijgevolg mogen de data van zulke vertaalgeheugens door de succesvolle inschrijver niet worden gebruikt voor om het even welk lucratief doeleinde en mogen ze alleen worden gebruikt om informatie te verstrekken als dit het geval is voor het uitgevoerde werk.

Intellectuele eigendom en gebruiksvoorwaarden van databanken

De DGT-TM-databank is de exclusieve eigendom van de Europese Commissie. De Commissie verleent, gratis en wereldwijd, gedurende de duur van de bescherming van deze rechten, haar niet-exclusieve rechten aan hergebruikers voor alle soorten gebruik die voldoen aan de voorwaarden van de Beschikking van de Commissie van 12 december 2011 betreffende het hergebruik van documenten van de Commissie, gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie L 330 van 14 december 2011, pagina's 39 tot en met 42.

Elke hergebruik van de databank of van de daarin vervatte gestructureerde elementen moet geïdentificeerd zijn door de hergebruiker, die verplicht is om de bron van de gebruikte documenten te vermelden: het adres van de website, de datum van de recentste update en het feit dat de Europese Commissie de eigendom van de data behoudt.

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

Deze databank is daarom optimaal voor het aanvankelijk vullen van de NEC TM-versie van een Lidstaat.

8. DATABESCHERMING. TOEPASSING VAN RICHTLIJN EU 2016/679 EN RICHTLIJN 2018/1725

Met betrekking tot persoonsgegevens die moeten worden verwerkt op basis van de uitvoering van de overeenkomst door de overheid en de succesvolle bidder, zijn beide partijen verplicht om onderstaande Algemene Verordening Gegevensbescherming na te leven.

Verordening (EU) 2016/679 van het Europese Parlement en van de Raad van 27 april 2016, evenals naleving van de huidige stand van de wetgeving betreffende gegevensbescherming in elk Lidstaat die deze Kaderovereenkomst onderschrijft, evenals de Verordening van het Europese Parlement en van de Raad van 23 oktober 2018 betreffende de bescherming van personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens door de instellingen, organen, kantoren en agentschappen van de Unie en betreffende het verkeer van die gegevens.

EINDCONCLUSIES.

De overheid als promotor van de sector van taaltechnologieën is met de aanmaak van gemeenschappelijke platforms voor de verwerking van natuurlijke taal en machinevertaling en de ontwikkeling van middelen voor het hergebruik van Openbare informatie (RISP) verplicht om een beleid rond het delen van data op te stellen en om de grondslag te leggen zodat dit delen echt en doeltreffend is bij alle entiteiten die in het proces deelnemen, en moet hij er ook voor zorgen dat deelnemers in het proces buiten de overheid de verbintenis verkrijgen om de clausule inzake aanvaarding van hun aanbestedingen te ondertekenen, om het nodige te doen om samen met hun werk de data te leveren die aangemaakt zijn door hun vertalingen (vertaalgeheugens) en die alle een reeks taalkundige middelen van onschatbare waarde vormen.

Kaderovereenkomst over het delen van TMX-data (FATDS) - data aangemaakt aan de hand van de vertaling van overheidsdocumenten. NEC TM-PROJECT.

NASLAGWERKEN. Ferrer-Sapena en anderen (2011) in hun artikel over toegang tot openbare data; Ferrer-Sapena en Peset (2012) over het hergebruik van culturele data of Ramos Simón en anderen (2012) in hun onderzoek naar Europese dataportalen.

Licensing Open Data: A Practical Guide for the Higher Education Funding Council for England (Korn and Oppenheim, 2011). Ook opmerkelijk zijn de *Guide to Open Data Licensing* (Open Knowledge Foundation, n.d.) en de richtlijnen uit de *Europese Digitale Agenda* (Europese Commissie, 2010).